

ШЕВЧЕНКО

І ЙОГО

УКРАЇНА

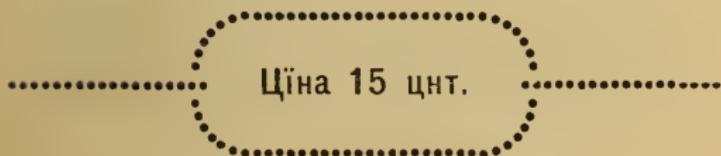
Збірка.

На могилі Т. Шевченка в 1914 р.

Шевченко і його Україна

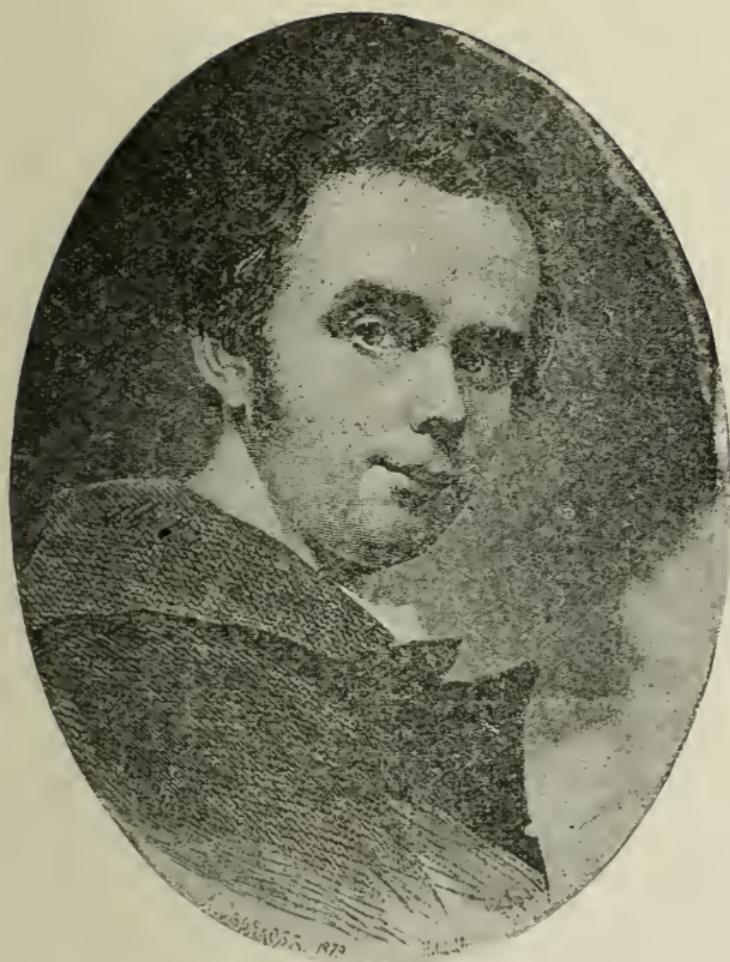
Збірка.

Ціна 15 цнт.

1916.

З друкарні „Свободи“, 83 Grand Street,
Jersey City, N. J.

Т. Шевченко в молодім віці.

ЗАПОВІТ.

—о—

Як умру, то поховайте
Мене на могилії,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій:
Щоб лани широкополі
І Дніпро і кручі
Було видно, — було чути,
Як реве ревучий!
Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу, — оттоді я
І лани і гори —
Все покину і полину
До самого Бога
Молити ся. А до того —
Я не знаю Бога!

Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте,
І вражою злою кровю
Волю окропіте!
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте помянути
Не злим, тихим словом!

Переяслав, 25 XII. 1845.

Тарас Шевченко.

НА ШЕВЧЕНКОВІЙ МОГИЛІ.

—0—

Я на Тарасовій могилі
Стою сама в журбі нїмій;
Сплели ся в думки легокрилі
Моя задума й смуток мій.

Нема юрби, немає гуку,
Мовчить околиця смутна,
Та виразнійш про давню муку
Могила мовить самітна...

Я чую дух съятої сили
Під сим Пророковим хрестом,
І до величної могили
Я прихиляю ся чолом.

Та не кладу вінець терновий,
Хоч муки тяжкії були;
Не буде се й вінець лавровий,
Емблєма бучної хвали; —

Я положу барвінку вітку,
І хрест я нею обівю,
І полеву кладу я квітку,
Зірвану в близкому краю.

Тарасе батьку! Ти вгадаєш,
Де квітка тая процвіла,
Красу журливую пізнаєш,
Що в краю рідному зросла.

То „сон-трава”, що на могилах,
Тобою вспіваних, буя,
Де ти витав на тихих крилах,
Де думка плакала твоя!

Княжна Я. Кочубейна.

ПОКЛІН ДУШІ ВЕЛИКІЙ.

—0—

Народе мій зневолений, убогий,
Відай у съвіті ти не маєш пари,
Відай один ти на землї розлогій
Терпів, нещасний, тільки мук і кари.

I Татарва і польській магнати
Точили кров твою у лютім бою,
I той царат з кровавої палати.
Усі знущались тяжко над тобою.

Знесилений заснув ти як дитина,
Тебе сповила довга ніч-темрява,
I вже здавалось, надійшла година,
Що в нїй загинеш ти і твоя слава.

Здавалось так... Та саме в тій годині,
Коли вже смерть тобі проголосили,
Сходило Сонце у малій хатині
I на промінях добирало сили.

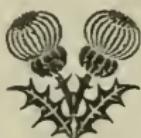
І ясне Сонце підійшло високо
Тай освітило цілу Україну...
Збудив ся люд, що доси спав глибоко
І аж тепер побачив всю руїну.

Побачив горе і свою неволю
І царський кнут і ті тяжкі кайдани...
Узрівши се, зірвав ся люд до бою
За ті права, що викрали їх тираги.

В тій боротьбі не стане й на хвилину,
І визволить від Дону аж до Сяна —
Свій рідний край, преславну Україну:
Один народ без хлопа і без пана!

Поклін Тобі, великий наш Тарасе,
Могуче Сонце, ясне, промінисте,
Поклін складають всі робітні кляси
Тобі, наш Батьку, за слово огнисте!

Дмитро Макогон.

ТАРАСОВИ ШЕВЧЕНКОВИ.

—0—

Він був мужицька дитина, а став володарем в царстві духа.

Він був кріпак, а став велитнем в царстві людської культури.

Він був невчений ляїк, а показав професорам і книжним вченим нові, ясні і вільні стежки.

Він десять літ стогнав під мускетом російського салдата, а для свободи Росії вчинив більше ніж десять побідних армій.

Доля переслідувала його за житя, скільки могла, а прецінь не змогла перемінити золота його душі в іржу; його чоловіколюбства в ненависть і погорду; його божественного довіря в розпуку і пессимізм.

Доля не щадила йому мук, але не поскупила ся й радощами, які плили із здорового жерела житя.

А однаке що найкрасше і найціннійше, вона відмовилась дати йому, аж

зволила його смерть — а то непроми-
чаючу славу і все на ново розцвітаючу
радість міліонів сердець, яку виклику-
вить його твори.

Тим був і є для нас Українців Тарас
Шевченко.

Іван Франко.

ДЕ ПАМЯТНИК ТАРАСА?

—0—

Уже пів століття минуло,
Як батько Тарас у труні,
Як віщее серце заснуло,
Як співи замовкли сумні...
Чи постать Вкраїни пророка
Здалека очам маячить?
З брунатного бронзу, з висока?
Чи мармуром білим блищить?
В котрому то місци видніє
Той памятник, образ дивний?
Чи в Києві славнім ясніє
Тарасовий вигляд сумний?
Чи може сестриця Полтава

Той образ у себе хранить,
І щира хвала нелукава
Край його витає, бренить?

Нї, нї!... ще нїде на Вкраїнї
Тепер не шукайте його,
На нашій козацькій руїнї
Не знайдете Батька свого!
Стоїть лише хрест одинокий,
Мов образ стражданя і мук,
Отам, де той беріг високий
Днїпровий вислухує гук.
Памятник на всю Україну,
Рамена свої простяга,
Неначе за рідну країну
Він Господа просить, блага"...

І місяць сумною порою
З самітним хрестом гомонить,
Славута-Днїпро під горою
І бєТЬ ся, і рветь ся, й шумить...

Олена Пчілка.

ПАМЯТИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

Співець великий, син народа,
Він і в неволі не мовчав,
А вколо лютилася негода
І ворон сторожем лїтав...

— Умреш! — він кракав — і з тобою
Умре Україна твоя!
І нишком пізною добою
Сховає вас чужа земля!

— Ні, не умре! — сказала Слава,
Я роскажу його братам,
Що ніч сувора і лукава
Його убить хотїла там!

Він буде жити і вічно жити
І в съвітлї сонця і у тьмі,
І будуть славить і хвалити
Його ради, — колись нїмі!

Христя Альчевська.

ШЕВЧЕНКО ДЛЯ СВОГО НАРОДА.

—о—

В історії новітного нашого відродження грала і досп грає незвичайну, нечувану в інших народів ролю маленька на вигляд книжка. Хто її не знає? Хто не читав „Кобзаря”?

Се-ж євангеліє наше, книга нашого болю і радості, розради й потіхи, гніву і докору... Невелика книжка, бо її не мав часу Шевченко богато писати, бо більшу частину свого страдального життя перебув у неволі. А кілько в ній змісту!...

Високі ідеали добра, справедливости; протест проти всякого поневоленя; безмежна, пристрасна любов до рідного краю і рідного народу; любов до краси в природі; глибоке розумінє почувань людської душі — і все те приbrane в чудову своєрідну форму — завсіди промовляли і будуть промовляти до серця українського народу і завсіди „Кобзар” був і буде найулюбленішою його книгою.

Могуче було слово поета, що з великої його душі вийшло. Тому то слово його пронесло ся по всій широкій У-

країні, по нашій-несвоїй землі. Було се слово нове, і не диво, що людям серце розтопило.

Проти **крайніх** **суспільної** голосило се нове слово горячий протест; проти **гніту національного** повставало воно. За вольний люд у вольній Україні стояв Шевченко; — сімю вольну нову хотів він бачити в своїм ріднім коханім краю.

І незвичайної сили і відваги були сі виступи поета. Ніхто так як він сміло й безпощадно не поборював тої „неправди і неволі”, що обсіла Україну.

Давно вже не стало кріпацтва, а й доси не можна без зворушення читати присвячені йому місця „Кобзаря”. І сі картини неволеня людьми людій; протест поета проти такого неволеня завсіди будуть зворушувати нас і будити в нас чутє огиди перед насильством і бажані волі, рівності та братерства між людьми.

Національний протест Кобзаря і доси має значінє. Як в часах найбільшого національного поневоленя був Кобзар тим вічевим дзвоном, що кликав земляків до ратування народної чести; до боротьби за волю рідного краю, — так і

доси будить він приспану думку, доси вказує, в чім лихо і як з ним битись.

Огненними словами картає він за-проданців-ренегатів, що пійшли на службу гнобителям, зрадивши рідну країну.

Хоч добрий, незлобний, з душою повною любові і щирості, ніколи не пам'ятаючий кривди і вічно прощаючий своїм ворогам і кривдникам, — Шевченко не знав прощення ворогам рідної України і був у своїх поезіях „обличителем жорстоких людей неситих”, що пили кров з рідного народу і топтали його національні і людські права. Для них він не знав пощади, чи були се свої перевертні, чи чужі завойовники. Він кликав своїх земляків „вставати і рвати кайдани та вражою злою кровю волю окрошити”, закликав пожертвувати для рідного краю всім дорогим — особистим щастям, вигодами, родиною, а завсіди, всюди памятати про Україну — „любить її во время люте, в останню тяжкую мінуту за неї душу положить” кликав він.

Він був mestником національної кривди; співцем боротьби за візвіл рід-

ног краю з чужої неволі. Сам він дивився на свої поезії, що з них:

„Зійдуть і виростуть
Ножі обоюдні,
Розпанахають погане,
Гниле серце, трудне,
І вицідять сукровату
І паллють живої
Козацької тої крові,
Чистої съятої”.

Віщував він, що його пісні зродять нових борців за „честь, славу, за братерство, за волю України...”

І ся його надія не завела. Його „Кобзар” розбудив Україну і став для нас ніколи невисихаючим жерелом національної съвідомости. Він бо все ставляв і ставляє перед нами болючі питання:

„Що ми?
Чиї сини? яких батьків?
Ким, за що закуті?”

І рівночасно давав він нам відповідь на сї питання. Розкривав нам очі і поривав нас до боротьби за волю і незалежність рідного краю:

„Вставайте, кайданя порвіте
І вражою злою кровю волю окропіте!

І сей заклик не остав ся голосом вініючого в пустині.

*

*

*

Безсильний був московський уряд
спинити український рух.

От, здається ся, зробила ся з України
сама могила, а над нею орел чорний,
двоголовий російський орел сторожем
літає... Здається ся, минуло все... Але ми-
нуло, та не проішло. Як гризли чужі і
свої „шашелі” „старого діда” — У-
країну,

„А від коріня тихо-любо
Зелені парости ростуть”.

„І впростуть” — додає поет, коли:

„Козак безверхий упаде,
Розтрощить трон, порве порфіру”...

* * *

Сьвідома сеї небезпеки давила і да-
вить Росія український рух, а тепер ки-
нула ся, щоб загарбати Галичину та Бу-
ковину й загасити ще й там огнище
вільного українського розвитку; хоче й
там забити памороки, чи пак „просві-
тити” „братів-незрячих”. Пригадуєте
собі „Кавказ” Шевченка:

„Просвітились та ще хочем
Других просвітити,
Сонце правди показати
Сліпим, бачиш, дітям.
Все покажем, тілько дайте
Себе в руки взяти:

Як і тюрми мурувати,
Кайдани кувати,
Як їх носить і як плести
Кнуті узловаті, —
Всього навчим, тілько дайте
Взяти свої гори,
Останній, бо взяли вже
І поле, і море”...

Але даремні заходи! Ні тут, ні там,
— ніде — не вдасть ся Москалям зага-
сити той огонь волі, що запалив його в
наших серцях великий наш Кобзар.

„Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля
І неситий не виоре
На дні моря поля”...

„Боріте ся, поборете!” — кліче до нас Шевченко. Йдімо-ж за сим закликом; гуртуймо ся; єднаймо ся; збирајмо свої сили, щоб одностайно стати... Велика бо година вибила: **Рішається до-ля України.**

І горе тим — як казав Шевченко — „проклятим усобникам”, що в-сю незвичайну хвилю „за маслак гризуть ся”, замісць дбати про впзвіл рідного краю.

„Мов пси гризуть ся
Брати з братами, й не скаменуть ся...”

Горе тим „патріотам”-махерам, що за шмат гнилої ковбаси продають рідну матір-Україну, торгують народною спрахою, горе всім „донощикам і фарисеям”; руїнникам, що съвідомо чи несьві-

домо стають поперек великого діла визволеня рідного краю!

Про сих „діячів” писав у своїм „Посланні” безсмертний Тарас:

„Ох, як би то сталось, щоб ви не вертались,
Щоб там і здидали, де ви поросли!
Не плакали-б діти, мати-б не ридала;
Не чули-б у Бога вашої худи;
І сонце не гріло-б смердячого гною
На чистій, широкій, на вольній землі;
І люди не знали-б, що ви за орли,
І не покивали-б на вас головою”.

І грозив їм, сим „лукавим чадам”
України:

„Схаменіть ся, будьте люди,
Бо лихо вам буде: усюди вас найде правда — мста
І на віки прокленеться своїми синами...”

(В. С. В. У.)

Чому кождий Українець і кожда Українка повинні знати жите Тараса Шевченка.

—0—

Кожного року съвяткуємо роковини найбільшого мужа, якого дотепер видала з себе українська нація. Того, що казав нам жити, як була вже готова, викопана для нас могила.

Людство іде наперед дорогою поступу таким робом, що час до часу з'являють ся великі, талановиті люди на ґрунт, підготовлений звичайними робітниками. Вони сплою духа переростають своє покоління і ще будучим показують та промошують шлях.

Шануючи і почитаючи таких великих людей, ми тим шануємо і себе. Бо теперішність найчастійше в'яжеть ся з минулим; вона з нього вийшла так, як з теперішності виросте будуче. З минулого треба вчити ся. В дійсності не тільки вчимо ся, але і всю працю нашу навязуємо до минулого і вже зробленого нашими попередниками. Ніхто-ж не починає роботи наново, з самого таки початку. Що батьки наші зробили, се ми приймаємо як готове тай стараємося йти ще далі. Наши діти приймуть се, що ми зробили тай старати ся муть за дальший поступ. Певне, що відколи — приміром — деревляний леміш заступлено зелізним, ніхто вже не почне тепер деревляним лемішем орати, або хоч набивати його зелізом по берегах. Тепер уже думають, як зелізний плуг поправити; завели парові плуги і т. д. Що зробить ся доброго і мудрого, чи

в господарстві, чи в промислі і техніці, чи в ремеслі, чи в науці, се люди переймають і шукають іще лішого.

Так то не пропадає ніякий винахід, ніяка нова, хосенна гадка, ніякі зусилля людського духа. Се значить безсмертність людських діл. Се значить: ми прищюємо для будучини.

Шануючи великих людей, роздумуючи над їх житем і ділами, ми вдоволяємо потребу нашої душі, котра нам каже призвати другому правдиву заслугу і віддати їйому належну почесть. Разом з тим ми вчимо ся, розглядаючи працю великого чоловіка, якої вислід бував підставою праці для цілих поколінь. Такий великий чоловік умів лішче ніж ми жити, хоч може не для своєї особистої користі, але для ідеї і для загального добра. В його житю неодин з нас найде приклад для себе.

Не всіх великих людей почитають однаково. Се залежить не тільки від величини їхніх заслуг, але також від того, якій думці (ідеї) вони служили. Одних напр. почитають самі лікарі, других самі історики. Не богато є таких великих людей, щоб їм покланялися представники цілого народу, а то і ці-

лій народ. Бо до того не дають іще підстави самі заслуги і велики діла. Коли Тараса Шевченка почитає кождий съвідомий Українець, то він шанує в нїм не тільки величного поета, але того, що носіяв нові гадки, новий клич кинув, підняв перед народом новий стяг на місце давного, козацького, котрій похилився і впав. Шевченкові гадки сталися жерелом нашого народного відродження тай до нині вони живуть в нас і дають нам животворну силу. Тому то називають Шевченка нашим апостолом.

Та Шевченко окрім своїх віршів, дав ще Україні ціле своє жите від молодості до старости. За свою ідею, за ті гадки, які він так щиро і так съміло розкрив перед земляками, він страждав на засланю, а воно зруйнувало його жите. Шевченко поляг мучеником за Україну.

Нас учать в історії про жите королів і князів. А Шевченко то наш князь і король, наш гетьман і кошовий, хоч не мав війска, тільки любов у серці і не мав зброй, лиш — могутне слово. Шевченко найбільший син України і тому кождий з нас повинен знати його жите.

ЖИТЕ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

Богато українців уже знає дещо про жите Тараса Шевченка, але чимало знайдеть ся й таких, що мало що знають. В нинішну хвилю для всякого буде річ хосенна прочитати, хто був Тарас Шевченко та, яке було його жите, а тоді тим ліпше зумімо вшанувати його пам'ять.

Дня 9. марта 1814. р. в Кіївщині, в селі Моринцях, звенігородського повіта, у бідного селянина кріпака Григорія Шевченка, котрого кликали Грушівським, прийшла на світ пята дитина — хлопчик Тарас. Злідні панували в хаті. Родина Шевченків з голоду пухла і діти змалечку по наймах поневірялись. То було ще за кріпацтва, коли люди тільки в неділю або у свято робили на себе, а всі будні дні на пана... Отже і маленькому Тарасові довело ся богато лиша зазнати. А найгірше йому стало, як померла його мати, а батько оженився вдруге. Натерпів ся Тарас від лихої ма-чухи! Та ще хоч поки батько живий був, то він про Тараса дбав: віддав його до дяка письма вчити ся. Як минуло хлопцеви 12 літ, помер і батько. Остав ся

Тарас сам на сьвіті Божім, без доброго слова ласкавого, без притулку, нікому не потрібний. Пішов і він у найми. Потім у сусідних малярів малювати вчився, ставав за пастуха, потім знов у найми пішов, аж поки в шіснайцятім році взяли його до панського двора за кухонного послугача. Згодом приставили його за козачка до панських покоїв. Пана того звали Енгельгардтом. Помітив він, що Тарас до мальовання охочий: все щось углем або олівцем малює, — тай віддав його у Варшаву до маляра в науку. Потім, переїхавши до Петербурга, пан законтрактував Шевченка (р. 1831.) на чотири роки комнатурному маляреві Ширяєву у Петербурзі. Тут його посыпали підлоги та покрівлі на домах красити або малювати стелі та паркани.

У Петербурзі якось довелося Шевченкови стрінутись із земляком — малярем Сошенком, а той вже звів його з московським письменником Жуковським, земляком Гребінкою та з деякими московськими малярами. Побачили вони, що з молодого парубка люди будуть, бо має він великий хист до мальовання, ясний розум та ще й письменницький талант. От і заходились вони

тай викупили його з кріпацтва за 2.500 рублів на весну 1838. р., щоби можна було вступити до петербурської академії красних штук — себто до найвищої школи, де найкрасше вчать малювати.

Скінчивши в академії науку, Шевченко вернув ся на свою рідну Україну до Києва. Вже й тоді він мав славу не тільки мальяра, а й ще більшу славу письменника — поета, що складав чудові пісні нашою рідною мовою. Сею мовою гордували пани; казали вони, що українська мова мужика, що ні до чого вона не здатна. хоч говорили й говорять нею десятки міліонів нашого народу. А Шевченко перед цілим съвітом довів, що се неправда; він сею, мовляв, мужичною мовою складав такі чудові пісні про безстане нашої вітчини України та про гірку долю темного люду, що увесь съвіт назвав Шевченка великим, геніяльним поетом.

Та не довго довело ся бути Шевченкови в Києві. Разом з другими людьми, що заснували так зване Кирило-Методіївське братство, арештовано його і завдано на кару. Була се велика нesправедливість, бо братство не мало в

собі нічого злого. Свою назву приняло воно в честь перших славянських апостолів, а члені його в славянщину дуже вірили і сподівалися великого добра з того, як би всі славянські народи зробили вільну спілкову державу (федерацію), в якій кожда національна республіка мала би рівний голос. Кріацтво мало упасти, бо кождий чоловік повинен мати повну свободу і волю, якою мовою говорити, до якої віри призвати ся, що писати і друкувати, в які товариства єднати ся.

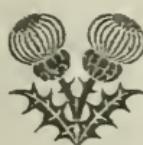
Шевченка віддано в салдати і заслано аж в оренбургські степи. 10 літ (від 1847. до 1857. р.) мучився поет у тяжкій неволі, серед чужих людей. Важко жити на чужині, а Шевченкові ще було тяжче, бо заборонили йому й писати і малювати. Та ніяка заборона ні кара не могли загасити живої думки Шевченкової! Потайки вночі писав він свої пісні, під устілку та за холяву ховав він їх від начальства. І невільником бувши, казав він голосно у своїх піснях про волю, братерство та рівність усіх людей, про недолю рідного народу.

Вкінці його пущено на волю, але заслане дуже пошкодило Шевченкові.

І прожив він на волї всього тільки три роки, які перебував то на Україні, то в Петербурзі. Сі останні роки свого віку поклав він на працю письменницьку, по складав чимало нових віршів і друкував писані давнійше. І багато був більше дав він съвітови високих, прекрасних творів, коли б тяжка неволя не була підточилася його здоровля.

Помер Шевченко в Петербурзі в 47-ім році свого життя, дня 10 марта 1861 року. Помер наш Кобзар, так і не діждавши на власні очі побачити визволення з кріпацтва свого народу, задля якого побивав ся цілій свій вік. А леж перед самою смертию він дізнав ся, що швидко буде воля, бо маніфест про знесене кріпацтва (панщини) був складений ще за його життя.

Тіло його земляки перевезли з Петербурга на Україну, та й поховали під Каневом на високім березі Дніпровім.

ШЕВЧЕНКО МІЖ НАРОДОМ.

Далеко, далеко від нас над берегами Дніпра-Славутиці, близь города Канева стойть Тарасова могила. Та не далека вона серцю кожному з нас, бо щорічно линуть до неї думки съвідомих синів України, щоб поклонитись тлінним останкам мученика за волю рідного краю, за свободу поневолених братів-селян, яких пани лукаві поза-прягали у важкі ярма. Що року спішими ударити чолом перед великим духом Тараса, який своїм огненним словом вів безупинну борбу проти всякої неправди на землі, щоб приснішити час, колиб могли помолитись на волі невольничі діти.

Алеж безсмертний Тарас не лиш на словах любив простий народ. Він душою й тілом остав на все вірним сином сїрї мужицької маси. Те, що голосив у своїх творах, виконував також у житю, не розуміючи ніяк тих людей, що на словах заступались за селянами, вимагали для них волі, а на ділі держали собі крепаків і користувались їх невольницьким трудом. Розказують, що Шевченко, пробуваючи по своїм повороті із заслання в Петербурзі, тільки тому не знайомився із тодішим великим російським поетом Некрасовом, що він був дідичем і держав крепаків, дарма, що у своїх віршах висловлював дуже свободолюбні думки і зазиви. На думку Шевченка, діла не съміли відбігати від слів.

Як тільки стали розповсюджуватись вірші й поеси колишнього крепацького сина, Тараса, що до того вславив ся ще й яко маляр, тоді українські, помоскалені дідичі дуже радо приймали у себе нашого поета. Але він, дивлячись на лихо,

яке заподіювали селянам його нові приятелі, швидко від них відчурував ся, хоч вони всіх способів добирали, щоб перед очима поета закрити овочі кріпацтва. Один із приятелів Шевченка, А. Чужбинський розповідає у своїх споминах про таку подію: У Лубнах запросив один пан Шевченка враз із Чужбинським на обід. Як вони прийшли до него, то слуга дрімав у передній кімнаті. Господар хати розбудив його власноручними ударами, не в'яжучись зовсім присутностю гостей. Шевченко аж спаленів, побачивши таку панську поведінку і не говорячи богато, надів шапку і вийшов геть із хати. Ніякими просьбами не вспіли його завернути назад до хати, де знущалась над крепаком. Розуміється ся, що той „людяний“ панок сей поступок Тараса добре собі затятив і відтак, де лиш міг, мстив ся за обиду своєї бути!

Шевченкови загалом прийшлося до dna випити чарку терпіння за свою полумінну любов до народа та за отверту ненависть до його гнобителів, але він не відсував її ніколи із перед себе і ніколи не переставав думати того, про що й перше думав... Уродив ся він і виріс під мужицькою курною стріхою, зазнав усього кріпацького лиха, але й по визволенню відчував свою безпереривну спільність і єдність із поневоленим людом, і зпоміж него бажав собі найти жінку-дружину, а вкінци забажав, щоб і його тіло лягло спочити не на панськім великоміськім цвинтарі, але серед степу широкого, на Вкраїні милій. Шевченко се найбільший мужицький поет цілого сьвіта, він один із передових борців за мужицьку долю, що від зараня свого житя до скону остав вірним спіном великого та безталанного мужицтва.

Житінці Шевченка, що по його смерти збиралі й оголошували усікі вістки про поетову многострадальну жизнь, щоб зберігти перед забутем і найменьші її подробиці, подають чимало точних відомостей про те, як наш Кобзар братався із селянами й міщенами, про те, як він з ними залюбки розмовляв та як дуже рад був улекшити їхню важку долю. Розуміється, що се нераз становило не до виодоби тим, хто пер ся в пани. Раз якось був Шевченко в гостині у кирилівського панотця Кошиць. Тут він майже не звертав уваги на його молодого сина і його товариша, що хотіли чванитись перед ним своїм розумом, але балакав тільки зі старим батьком, розпитуючи в него про своїх давніх знакомих сільських бідаків, а вкінци — як лютував молодий Кошиця — „немов на съміх казав покликати церковного сторожа Смольку, свого товариша із шкільної науки у дяка Бугорського тай почав з ним цілувати ся”. Молодий панотчик Кошиця у розмові з матерію пояснював се тим, що Шевченко нерозумний і — бачите — не міг стати з ними на розмову! Тільки ж звісно кожному, що Шевченко тільки бачив на съвіті, тільки відчув та тільки прочитав і вчився, що заткнув би був за пояс і пятьох Кошиць, а не одного. Задля сего згадаємо хоч би те, що ось устичівський съвященик Бобичів не міг налюбуватись розмовою із Тарасом, а раз при обіді у дідича Лукіяновича сказав таки отверто: „Тарасе Григоровичу! Вашого розуму хоч би на двайцять чоловік та роздать, всім достачило-б”. Шевченко дуже охотно розмовляв із службою прямо тому, що до неї тягло його серце, бо і його молодість минула спершу в наймах, а відтак серед побоїв на двірській службі.

Перед своїм засланням 1847. р. пробував Шевченко у Києві і тут враз із поетом Кулішом і істориком Костомаровом бував радо витаним гостем у визначного шкільного урядника М. Юзефовича. Буваючи в гостях у цього пана, сприятелиувався Шевченко із його льокаем Василем. Із ним проводив він у передпокою цілі години. Бувало, нераз таке, що Юзефовичі запросять Тараса до себе в гості. Він і прийде, але як розбаластися з льокаем в передпокою, то панам у сальонах аж терпцю не стає ждати на него. Про цого Василя тямив Шевченко добре, і вернувшись по довгих роках із заслання, зараз відновив з ним знакомість.

Таких случаїв можна-б навести немало. Маємо приміром певну звістку ще й про таку подію із Тарасового життя: Вернувшись із заслання, гостював він 21. серпня 1859. р. у свого давнього знакомого дідича Качанівки Г. Т. Оттам забаг він по обіді перейти ся трохи по саду. При виході із дому зустрів він богато з двірської служби, що зібрались побачити ся з Шевченком, бо вони його тямili й любили ще з давнійших часів. Та не гадайте, що наш поет, гість дідича, може згордувати розмовою з двораками. Ні, він привітливо з ними поздоровкав ся, а з деякими навіть обнимав ся, тай згадував про попередні свої гостини в Качанівці, поки його ще не заслано в неволю. Деж знайдете нині такого пана, що приїхавши в гості до дідича, став би обнимати ся і витатися із його форналями і льокаями?! А при цім не можливо спускати з ока і того, що так поступав собі Шевченко ще тоді, як в Росії неуважано всіх людей рівними, тоді, як там царювала кріпацька неволя, як закріпощеним людом торгували немов худобою!

Шевченко ніколи не крив ся з тим, що він походив з простого роду, що він став був крепаком. Навпаки! Він навіть підчеркав се в розмовах з селянами й міщенами, з якими жив усе в щирих зносинах. Пробуваючи приміром у дворі в селі Маріїнськім, він найраднійше зближував ся до двірської служби і селян-крішаків, яких майже всіх знав по імені. Бувало нераз тільки зайде сонце, а Тарас виходить з двора між селянську „вулицю”*), де його вже здавна вижидали. Повитавшись з людьми, він живо розповідав про минувшину України, про борби козаків з Турками і панами, про свою долю й минуле жите. Деколи підходив він і до дівчат та парубків і наймав їм музику, придивлявся їх танцям та прислухувався їх пісням; з них любив особливо одну чумацьку, в якій співається ся:

„Ой хто лиха не знає,
Нехай мене спитає”.

Живучи в Києві, бував Шевченко дуже частим гостем у міщан на передмістю Куренівка. Як до кого із них загостив у яке съято „батько Тарас”, то зараз збирались і приятелі господаря і починалося съято для всіх. Гостилися „як на весілю”, богато співали. Шевченко виголошував свої твори, розповідав богато-богато про старовину, про кріпосне право та про важку недолю народу. „Він все говорить, — згадував відтак про Тараса міщанин Кисілевський — а ми слухаємо, а часом і плачемо”.

Шевченко не лиш братав ся з народом; він старав ся, як лиш міг, пособляти потребуючим

*) „Вулицею” звуть на Україні сходини молодіжі і старших для забави і розмови.

одиницям зпоміж народа. (Селяни із Пекарів ^{*)}), де він бував недовго перед своєю смертию, розказували чимало доброго про него М. Біляшевському, що збирав у тім селі спомини про Шевченка. Найпаче підносять селяни те, що Шевченко майже кожного, з ким зустрівся, наділював яким карбованцем^{**)}), то-що — ну а не був він ніякий богатир і сам нераз важко бідував.. Щедрість була впрочім одною із найвиразніших черт його вдачі.

Вийшовши з неволі, не забув наш Кобзар про свою закріпощену сім'ю і докладав всіх старань, щоб визволити з панської неволі її разом з усім українським людом. Він полюбив цілим серцем велику українську руїну і терпів душою за муки міліонів катованого мужніцтва!

Тому то й не диво, що слава Тарасова не вмре, не поляже, доки будуть люди! Його вірші стали нині звісні чи не під кожною стріховою, де лише гомонить українське слово, де живуть люди, що вже прозріли съвітлом просвіти! Але і пам'ять про Шевченка яко чоловіка не пропадає між народом, а пам'ять та гарна, бо нарід відчуває прихильне до него серце і вміє його оцінити й пошанувати. Житєписці Т. Шевченка передають нам чимало розмов із людьми, що знали його, і всі вони споминають незвичайно прихильно і з великою пошаною Тарасове ім'я, бо багато з них, хоч може не читали його творів, за те чули його мову сердечну-нелукаву та бачили його добре діла. Безпосередні розмови Тараса із селянами і

^{*)} Пекарі, село черкаського повіта під Каневом, недалеко Шевченкової могили.

^{**)} рублем.

міщанами — про се мавмо також точні вістки — розворушували їх, застановляли згадувати про минуле, про те, за що лягла спочивати наша доля й слава, та зроджували думки про можливість красшого побуту...

Шевченко жив і творив свої незабутні поеми й вірші тоді, коли народ тримано не лише у неволі тілесній але і в духовій. Все було неписьменне, незряче, тож годі дивуватись, що твори його, що його „Кобзар” не швидко став загально звісним між народом. Годі й се змовчувати, що й вістки про його особу й жите поприбрано з часом богато видумками, якими наш народ оповіває всіх своїх визначнійших синів-любимців у численних переказах. М. Біляшевський, про якого ми вже згадували, оповідає, що селяни, особливо ті, що мешкають недалеко Тарасової могили, знають розповідати неодну подію із його життя, розуміється ся із деякими змінами й злишними додатками. Поруч із тим виріс Шевченко в селянських очах на щось незвичайного, надлюдського. Вважають його люди великим героєм, лицарем, характерником; не бракує й такої чутки, що він зовсім не вмер і що його й не похоронено, та що в могилі закопано тільки порожнуну домовину. Тарас після їх переказів ще й доси ходить живий між народом. Ще перед кількома роками ходила селом Звенигородкою (київська губернія) чутка, що Шевченко, якого нібито поховано, живий та що він за пашпартом одного із своїх приятелів поселив ся в полтавській губернії, а раз навіть приходив під тим чужим іменем в гості до Звенигородки. Як до того села заїздив покійний письменник Ол. Кониський, що зладив відтак дуже гарну й простору житепись Т. Шевченка, то і

Його взяли селяни за Тараса. Як Кониський сказав, що там йому дуже цікаво роздивитись, то люди, хитро підморгуючи, приповідали: „Еге, хоч кому цікаво подивитись на те місце, де зріс!”

Отсі перекази мають жерело в тім, що Шевченко був справді чимсь нечуваним і незвичайним між тодішнimi інтелігентами й панами. Нарід добре зрозумів, що Тарас се борець за його добро, за його волю; він вважає його „своїм” в противенстві до всяких панів. У однім переказі, що мандрує по київській губернії, говорить ся, що Т. Шевченка прикував царський уряд до стовпа на Сибірі. Той стовп уже підігнiv, а як він вже цілком зогніє, тоді Шевченко має вернутись до своїх...

Чи ж не прегарно зарисувалась в памяті народній стать великого поета й мученика за волю народа?! Не помогли тюрми, нї укази, нї переслідування нашого народа і його мови. Стовпи, на яких опиралось російське самодержавство, вже до краю підігнили. Вже розсипається ся спорохнавіла російська тюрма народів, а під похилені сільські стріхи приходить съвітло правди і науки і наш безсмертний Тарас вернеть ся у своїх творах назад між своїх бездольних братів і сестер, між свій безмежно люблений люд.

Ярослав Весоловський.

НА ТАРАСОВІЙ МОГИЛІ.

—0—

(Річ сценічна).

(Український степ, покритий вечірним легким фіолетом. Далеко за Дніпром жовта сонішна смуга.

На право Тарасова могила; до неї веде стежка від лівої кулеси. Коротка павза. — Потім звільна висувається двоє людей. Мужина в одягу пересічного інтелігента в віці до 30 літ і мужицький хлопець більше ніж десятилітній. Ступають ледви замітно і стають кілька кроків перед могилою).

ХЛОПЕЦЬ:

Ось вам, пане — Тарасова могила!

ПОДОРОЖНИЙ

(відкриває голову):

Честь і слава во віки і віки!

(по хвили до хлопця):

А чи знаєш, дитинонько мила,
Хто то був той — Тарас богоvitий?...
Чи лицар то був, слави неситий,
Що мечами гонив душі з тіла,
А ж кервою багрили ся ріки,
А ж земля стогнала і тримтіла?...
Чи один то з съвятих обронців,
Що до неба долоні здіймали
І як шахи зривались до сонця,
А на крові в могилу лягали?...
Чи богам був, чи нам грішним ровесник
Той великий покійник?

ХЛОПЕЦЬ:

Був mestник,

Характерник і чудесник...

Так найстарші повідають в селі люди,

А вони богато знають,

Що було і що знов буде.

То він, кажуть, мав способи

Від всілякої хороби

І таке зناє, кажуть, слово,

Що вмерлих будив на ново

До життя; — а хлопські болі

Відчував так як би свої.

Тож, говорять, йшло до нього

З всіх усюдів людий много

А він кождому дав раду,

Як не поміч, то розраду,

Як не силу, то надію,

Наче дощик в суховію,

Наче зорю в нічку темну

Поміч їм давав даремну.

А жив в хаті, не в палаті,

І убогі, небогаті

Були йому рідня, братя...

Раз, говорять, аж до трону

Він дібрав ся покрийому

І промовив там так сьміло,

Що аж місто затремтіло,

А найвисші генерали,

Що від золота сіяли,

Як небіщики збліли...

І за те ворожі сили

Зрадою його убили,

На могилі поховали,

Хрест зелізний положили

І решіткою скували.

Але — скажу вам до уха,
Що то всео марна робота,
Бо він там лежить і слуха'
В ночи тихі, в ранки ясні,
Як ми терпимо нещасні,
І які нам кривди творять,
І як ми мремо від горя.
А ж колись прийде година,
Що здійме ся домовина,
Що розкриється ся могила.
А з могили встане сила;
А та сила збудить волю,
Що дрімає в чистім полю.
І тоді Дніпром у море
Понесеть ся наше горе.
Люди так старі говорять.

ПОДОРОЖНИЙ:
І ти віриш?

ХЛОПЕЦЬ:

Вірю, пане,
А як ви не їмете віри,
То заждіть аж північ стане,
Аж здрігнеть ся степ розлогий,
Аж заграють звуком ліри
Всі шляхи і всі дороги,
Всі хрести і всі могили,
Всё туте, що пережили!
Тільки бережіть ся, пане,
Бо вам волос дубом стане,
Бо вам серце спопеліє,
Бо вам съвіт цілій змарніє,
То така велика пісня!
Прощарайте!

ПОДРОЖНИЙ:

Йди здоровий

(до себе):

І рости в своїй великій вірі,
Поки хвиля не прийде обнови,
Пок житя не покладеш в офірі!
О! який же, хлопче, я нужденний

(задумусь... по хвилі):

І який малий супроти тебе,
По землі тиняв ся і по небі
І зйшов усі гадок дороги
І стаю тут нині так убогий,
Як сліпець, що ходить по пустині
І в каміння просить милостині.
Мисли мої у важкій мандрівці
Крізь народне терне і болото
Утомились як бездомні вівці
І безрадні стали і трівожні
І відпала їх давна охота
На шляхи пускатись бездорожні
Й небезпечні.

А тимчасом тихо

До душі скрадаєсь отупінс
І заститькує, вговорює сумлінє,
Що зносити лихо і варварство,
Що коритись перед правом бука,
То не сором єсть — лишень лицарство,
Не понижене, лиш найвисша наука.
Бо лиш праця — каже — безутомна,
Хоть в недоброго, чужого пана,
Дасть нам хліба і теплої страви...
А борба — то штука карколомна,
А свобода — опириця пяна,

Що провадить нас крізь смерть до слави!...
...І чи справді? Чи справді? — питало
В тебе, віщий, бессмертний пророче.
Осіни мої незрячі очі,
Най в темряві довше не блукаю,
Най безпечно і певно і съміло
Йду з народом до спільної ціли,
Щоб колись, як прийде хвиля суду,
На гріб мій не кинули болотом,
Щоб я був не фарисеєм люду,
Лиш його правдивим патріотом!...

(Сонійна смуга меркне, робить ся темно. Від Дніпра зривається вітер, дерева біля Тарасової могили починають грізно шуміти. На могилі з'являється сіра постать старозного козака-бандуриста. Хвилю дивиться на прихожого, киває з жалем головою і починає говорити голосом громким і певним):

КОЗАК-БАНДУРИСТ:

Українським патріотом бути,
То — не досить на порозі хати,
Як ніхто не буде того чути —
Українську пісоньку співати!
То — не досить мати в своїм роді
Сагайдачних, або Дорошенків,
А синів плекати на Шельменків,
На хабуз в народнім огороді,
На відступників, на зрадників, на Юдів,
На гідких в ордерах страхопудів!
Сором, сором... безпримірний сором
Перед съвітом, перед власним людом,
Що зберігся якимсь предивним чудом
Не зіпсутим, божим первотвором!...
Чи на тоє прадіди козацькі
Кров свою так щедро проливали?
Чи на тоє предки гайдамацькі

На палах посеред мук конали?
Чи на тоє ті степи безмежні,
Як поля некольні, безбережні
Перейшли такі надлюдські болі,
Щоб Москві вродити бораболі
І бурак, добірний корм для скотів
І таких нужденних патріотів
На хосен і втіху для Москви

Як ви??!!

Таж дивіть, дивіть ся: онде діти
Не хотіли мовою чужою
Отченаш до Бога жибонїти,
Хоть їх били й страшили тюрмою!
А ви-ж прецінь люди, а не діти,
А в вас прецінь кулаки і плечі
Здоровенні, — дужі, — молодечі!
Тільки серця треба розігріти,
Тільки душі треба розналити,
Щоб почали жити і любити, —
Не дрімати, не спати, не гнити!
Схаменіть ся!!

Сорок міліонів,

А нішо не видно — крім проклонів,
Крім нарікань і плачів на долю,
На біду безвихідну, неволю!
Киньте слези а беріть ся діла,
Бо година надходить рішуча.
Чорна хмара над землею сіла,
Наступає небувала туча,
Близкавки палають, грім грюоче,
Стугонять проклонами могили,
Протирай чим скорше сонні очі.
Тут не сліз потреба, тілько сили,
Тут тра віри в себе, — а не в чуда!
Перше чудо — серце в груди,

Друге чудо — будьте люди,
Трете чудо — най люд буде
Разом з вами — а ви з людом!
Не на слові — а на ділі.
Не в книжках і не в газетах,
Не при чарці, на весіллі,
Лиш в тюрмі і на багнетах —
Серце з серцем, грудь при груди
Все і всюди, а Русь буде!

Ярослав Марченко.

КИРИЛО-МЕТОДІЙСЬКЕ БРАТСТВО.

З нагоди роковин нашого генія-поета Шевченка думаемо присвятити кілька слів Кирило-Методійському Братству як з огляду на велику важу його, так і з тої причини, що з ним тісно в'язеть ся доля Т. Шевченка.

Про Братство знали ми досить небогато, бо усі документи, що до нього відносять ся, зробив уряд російський і дуже пильно беріг перед денимм съвітлом. Що-йно перед девятою роками появив ся в часописях повний устав та головні правила цього незвичайно важного і цікавого товариства. Про те і хочемо отсес коротко сказати.

Сумна, але славна минувшина українсько-руського народу. На чудову та богату українську землю мов хижка гайвороня налітають за жиром ріжні племена. Народ відбиває ті напади своєю грудию, хоробро проливає кров за добро і свободу своєї землі. В договічній боротьбі знеміг ся нарід,

а на його землях запанувала Польща і Москва. І настав гіркий час. Нарід обробовно з його вольностій, з його горожанських і людських прав. На своїй власній землі, у своїй рідній хаті став він невільником, робучою худобою своїх і чужих панів.

Се велике безправе в Польщі називало ся „панчиною”, а в Росії „кріпацтвом”, яке завела на Україні цариця Катерина II. в р. 1783.

Заведене кріпацтва було завершенем тих рабунків і муک, яких доконали на українськім народі російські царі на те, щоби усунути з лиця землі вільний, великий нарід.

Нарід забито в кайдани неволі, а його ірадінну землю роздали царі панам та підпанкам, від яких тоді аж кишіло на українській землі. Були між ними і чужі і свої.

Українські пани для „панства нещасного, для лакімства поганого” покидали рідну мову і віру, предківські звичаї і обичаї, московицьли ся, ставали ворогами свого народу і помагали його катувати, розпинати.

Кругом запанувала „неправда і неволя”, а замучений, ограблений нарід терпів, мовчав і лишиливав своє горе у піснях-плачах.

Пановане Польщі і Росії прирівнював нарід до страшних хмар, що залягли ясне, синє небо України і співав:

„Наступила чорна хмара, тай стала ще сива;

Була Польща, була Польща, тай стала Росія!”

Під таку тяжку хвилю прийшло ся жити Шевченкови. Сам кріпак широ відчув недолю свого народу; кривда і неправда ножем краяли його мягкое серце. Проти сей неправди підняв Шевченко свій могутній голос, який широко поніс ся по

Україні і огнем палив всяке щире серце. Та кромі Шевченка були ще і інші до народу щирі люди. Вони придавляли ся до народного життя і бачили усю кривду і неправду, їх серце горячими слізми плакало над недолею занапашеної країни, а рівночасно повставало в них бажанє поліпшити людську долю, щоб „хоч скрізь сон побачить сонце правди”.

Чисте серце, глибока освіта, съята полу-
мінь горячої любови рідного народу, бажанє ви-
зволити народні маси з кріпацтва і вернути Укра-
їні її славу і волю — злучили тих горячих людей
у товариство, що носить назву „Кирило-Методіїв-
ське Братство”, засноване в Києві в 1845 р.

Кождий член товариства, вступаючи в нього, присягав, що вживати-ме свій талант, працю, мистки, свої громадські звязки для цілій товариства, а колибі хто з членів перетерпів переслідування, або навіть муки за визнавані товариством цілі, то по даній присязі він не повинен виявити нікого з свого товариства. Як котрий член попадеться в руки ворогів і його сім'я зістанеться в нужді, товариство має її спомагати.

Кождий член міг приняти нового члена без потреби оповіщати йому імена інших членів. Поміж членами повинна панувати цілковита рівність, а підставою їхньої праці мають бути євангельські правила любови, лагідності і терпіння. Ніхто з членів не повинен оголошувати про істнованнє і склад товариства перед тими, хто не вступає або не подає надії вступити до товариства. Товариши мали носити перстені зі словами: „Кирило і Методій — січень 1846”. На печатці товариства були виразані слова: „Розумійте істину і істина ослобонить вас”.

Товариство, як бачимо, було тайне. Скільки було усіх братчиків—невідомо, бо спису братчиків з огляду на небезпеку не ведено. Число братчиків доходило мабуть до сотні; були се съвідомі українські письменники і громадянські діячі з поміж котрих найвизначніші були: Костомарів (історик), Куліш (письменник і історик) і Тарас Шевченко.

Перед братчиками стояв зрабований край, по неволений рідний народ, мучений і визискуваний урядом. Та більш усього боліло братчиків кріпацтво.

Не диво, що по нещасливій земляцькій долі заспівав Тарас:

„Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?”

Братчики бачили, як безиравно сплюндровано їх рідну країну. Перед їх очима ставали страшні картини кріпацтва, які були скрізь однакові; — а вони так гарно і сильно змальовані в поезіях Шевченка!

Се море горя і сліз рідного народу пхнуло братчиків до завязання товариства і дало напрям цілій їх роботі, яка містить ся в слідуючих точках:

1) старати ся о знесене кріпацтва і всякого приниження низших верств людності; поки се наступить, бажали братчики духом своєї любові натхнути лучших людей з панських родин і вилиннути на них, щоби влекли долю своїх кріпаків;

2) старати ся про ширене грамотності і освіти серед мас селянства. В тій цілі братчики бажали завести скрізь по Україні сільські школи, в

яких мали обовязково вчити съвідомі українські студенти (академіки).

Усунене кріпацтва і неграмотності було одною із найбільше пекучих потреб, та не було воно найважнійшою точкою уставу (програми) Братства. Братчики розуміли добре, що тільки той народ зможе піднести ся висше в просвіті і доброчуті, котрий править собою сам, є отже політично самостійний. В тій цілі приймають в програму, що:

1) Русини-Українці мають становити окрему, вільну державу (республіку), якою правили би люди вибрані не по походженю і маєтку, а по розумови та волі народу.

2) В такій республіці має бути загальна рівність і свобода, має бути знесена ріжниця станів.

3) В школах і урядах має вживати ся рідної мови.

Щоби ці високі цілі здійснити, не вистарчало позискати самих Українців, але й інших Славян, головно своїх найближчих сусідів Поляків та Росіян. Звісно, що доля російських та польських мужиків була теж тяжка і незавидна. Як Українці так і Поляки та Росіяни болючо відчували на собі кріпацтво та кривди російського уряду.

З огляду на те братчики рішили ся іти разом з іншими Славянами, разом здобувати для себе щосте-долю. Ізза того постановили, що усі Славяни повинні прямувати до політичного з'єднання, повинні утворити політичну спілку, на подобу Злучених Держав Америки.

Приступаючи до спілки, кожде племя має задержати свою самостійність, свою народну управу, всі славянські народи мають бути рівні, має бути знесена нетерпимість народна і релігійна.

Спілкою має правити спільна славянська рада з заступників усіх Славян.

Основою законодавства і громадського ладу як в цілій спілці, так і в кождій рупублиці має бути віра Христова.

Самостійна Україна, се головна ціль братчуків, якої потребу відчували уже давнійше славні сини України: Гордієнко, Мазепа, Орлик, Доротенка, Виговський, Немирич, Хмельницький. Самостійну Україну бажали бачити братчики у спілці самостійних і вільних славянських народів.

„Брати Великоросіяни і Поляки!

„Отсе мовить до Вас Україна, злиденна сестра Ваша, яку Ви розпняли і розшарпали і яка не памятає зла й уболіває про Ваші лиха, і гідна проливати кров дітій своїх за Вашу свободу.

„Прочитайте отсе братерське посланіє, розміркуйте велику справу Вашого спільногого визволеня і спасеня, проکиньте ся від сна й дрімоти, знищіть в серцях Ваших безглазду ненависть один до одного, посоромте ся ярма, яке обтяжує Ваші плечі, посоромте ся свого власного зіпсутия... Віріть ся в природжену Славянам любов до людськости... і нехай буде метою житя і діяльності кожного з Вас: славянська спілка, загальна рівність, братерство, згода і любов Господа нашого Ісуса Христа”.

Так писали до Росіян і Поляків братчики, а Шевченко все те, що в Братстві робило ся, що думалось, говорилось, переливав у чудові та могутні хрустальні своєї поезії. І він бажав собі,

„Щоб усі Славяни стали
Добрими братами
І синами сонця правди”.

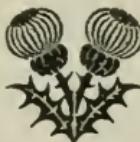
Ті високі думки, повні любови не тільки України, але й цілої Славянщини, — сі бажаня волі і щастя, — повставали в горячих душах молодих діячів і обговорювалися всіми на сходинах у одного з братчиків.

Гарно проводили братчики вечері на тихій щирій розмові про минуле та будуче України. Перед ними воскресала славна бувальщина, величним огнем патріотизму запалювалися серця і перед ними ставала ціла сучасна криєда і неволя — молоді серця бажають покласти житє своє за добро України і перед ними виринає вільний народ на вільній Україні.

Рожево та ясно съвітив в їх житю сей „святий огонь” любові і надії. Та недовго — над братчиками нависли чорні хмари, з яких ось-ось вдарить бліскавка, лине дощ, зале їх „огонь святий” і молоде житє їх разібє, розторочить у скинки...

Так і стало ся. Жорстокий уряд російський за лютого царя Миколи І. арештував братчиків, запроторив в тюрми і розіслав по далеких землях. Найтяжче покарано Куліша, Костомарова, а передівсім Шевченка, якого арештовано 5. цьвітня 1847 р. і покарано 10-літною страшною неволею.

Др. Іван Брик.

МЕНІ ОДНАКОВО.

Мені однаково, чи буду
Я жити в Україні, чи ні,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині —
Однаковісенько мені!

В неволі виріс між чужими,
І неоплаканий своїми,
В неволі плачуши умру,
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій — не своїй землі.
І не помяне батько з сином,
Не скаже синови: „Молись,
Моли ся сину: За Вкраїну
Його замучили колись”.
Мені однаково, чи буде
Той син молити ся, чи ні.
Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її окраденую збудять...
Ох, не однаково мені!

Петербург, в цитаделі, 1847.

Тарас Шевченко.

МОЛИТВИ.

I.

Царям, всесвітним шинкарям
І дукачі і таляри
І пута кутії пішли!

Робочим головам, рукам,
На сїй окраденій землі
Свою Ти силу ізішли!

Мені-ж, мій Боже, на землі
Подай любов, сердечний рай,
І більш нічого не давай!

II.

Царів, кровавих шинкарів,
У пута кутії закуй,
В склепу глибокім замурай!

Трудящим людям, Всеблагий,
На їх окраденій землі
Свою Ти силу ізішли!

А чистих серцем — коло них
Постав Ти ангелів Твоїх,
Щоб чистоту їх зберегли!

Мені-ж, о Господи, подай
Любити правду на землі
І друга щирого пішли!

Тарас Шевченко.

РОЗРИТА МОГИЛА.

—0—

Світе тихий, краю милив,
Моя Україно!

За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?

Чи ти рано до схід-сонця
Богу не молилася?

Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?

— „Молилася я, турбувалась,
День і ніч не спала,
Моїх діток доглядала,
Звичаю навчала.

Виростали мої квіти,
Мої добрі діти, —
Панувала і я колись
На широкім сьвіті;
Панувала! О Богдане,
Нерозумний сину!

Подивись тепер на матір,
На всю Україну,
Що колишучи співала
Про свою недолю,
Що співаючи ридала,
Виглядала волю!...

Ой Богдане, Богданочку!
Як би була знала,
У колисці-б придушила,
Під серцем приспала!
Степи мої запродані
Жидові, Німоті!
Сини мої на чужині,
На чужій роботі;

Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
А могили мої милі
Москаль розриває.
Нехай риє, розкопує,
Не своє шукає;
А тимчасом перевертній
Нехай підростають,
Та поможуть Москалеви
Господарювати,
І з матері полатану
Сорочку здіймати!...”

На четверо розкопана,
Розрита могила.
Чого вони там шукають?
Що там схоронили
Старі батьки?

— Ex, як би то,
Як би то знайти те,
Що там поховали,
Не плакали-б діти,
Мати-б не ридала.

Березань, 9. X. 1843.

Тарас Шевченко.

Минули літа молодії...
Холодним вітром від надії
Уже повіяло. Зима!...
Сиди один в холодній хаті:
Нема з ким тихо розмовляти
Ані порадитись. Нема,
Ой, нікогісінько нема...

Тарас Шевченко.

ЧИГИРИН.

Чигрине, Чигрине!
Все на съвті гине,
І съвтая твоя слава,
Як пилина лине
За вітрами холодними,
В хмарі пропадає.
Над землею летять літа,
Дніпро висихає,
Розсипають ся могили,
Високі могили,
Твоя слава; і про тебе,
Старче малосилій,
Ніхто й слова не промовить,
Ніхто й не покаже,
Де ти стояв, чого стояв,
І на съміх не скаже!

За що-ж боролись ми з Ляхами?
За що ми різались з ордами?
За що скородили списами
Московські ребра? Засівали,
І рудою поливали,
І шаблями скородили,
Що-ж на ниві уродило?
Уродила рута, рута,
Волї нашої отрута.

А я, юродивий, на твоїх руїнах
Марно слози трачу. Заснула Вкраїна,
Буряном укрилась, цвільлю зацвіла,
В калюжі, в болоті серце прогноїла

І в дупло холодне гадюк напустила
А дітям надію в стену віддала.

А надію

Вітер по полю розвіяв,
Хвиля морем рознесла.

Нехай же вітер все розносить
На неокрайнім крилі,
Нехай же серце плаче, просить
Святої правди на землі!

Чигрине, Чигрине,
Мій друже єдиний!
Прослав еси степи, ліси
І всю Україну!
Спи-ж, повитий жидовою,
Поки сонце встане,
Поки тії недолітки
Підростуть — гетьмани.

Помоливсь, і я-б заснув...
Так думи прокляті
Рвуть ся душу запалити,
Серце розірвати.
Не рвіть, думи, не паліте!
Може верну знову
Мою правду безталанну,
Мое тихе слово.
Може викую я з нього
До старого плуга
Новий леміш і чересло,
І в тяжкі упруги
Може з'орю переліг той,
А на перелозі
Я посію мої слези,
Мої ширі слези.

Може зійдуть і виростуть
Ножі обюодні,
Розпанахають погане,
Гниле серце, трудне.
І вицідять сукровату,
І нальлють живої
Козацької тої крові,
Чистої, святої.
Може, може... а між тими,
Між ножами рута
І барвінок розівесть ся,
І слово забуте.
Мое слово тихе, сумне,
Богобоязливе
Згадаєть ся, і дівоче
Серце боязливе
Стрепенеть ся, як рибонька,
І мене згадає...
Слово мое, слози мої,
Раю ти мій, раю!

Спи, Чигрине! Нехай гинуть
У ворога діти!
Спи, гетьмане, поки встане
Правда на сім сьвіті!

Москва, 19. II. 1844.

Тарас Шевченко.

СУБОТІВ.

(Могила Богданова).

Стойть в селі Суботові
На горі високій
Домовина України
Широка, глибока.
Отто церква Богданова:
Там-то він молив ся,
Щоб Москаль добром і лихом
З козаком ділив ся.
Мир душі твоїй, Богдане!
Не так воно стало:
Москалики, що зазріли,
То все очухрали;
Могили вже розривають,
Та гроший шукають;
Льохи твої розкопують
Та тебе-ж і лають,
Що за труди не находять...
Оттак-то, Богдане!
Занапастив-єси вбогу
Сироту Україну.
За те-ж тобі така й дяка!
Церкву домовину
Нема кому полагодить!
На тій Україні,
На тій самій, що з собою
Ляха задавила,
Байстрюки Єкатерини
Сараною сіли.
Оттаке то, Зіновію,
Олексій друже!

Ти все віддав приятелям,
А їм і байдуже!
Кажуть, бачиш, що „все то те
Таки й було наше,
А що ми тілько наймали
Татарам на пашу
Та Полякам”. Може й справді!
Нехай і так буде!
Так съміють ся з України
Сторонній люде...
Не съмійте ся, чужі люде!
Церква-домовина
Розвалить ся, а зпід неї
Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Съвіт правди засъвітить,
І помолять ся на волі
Невольничі діти.

Миргород, 21. X. 1845.

Тарас Шевченко.

ХОЛОДНИЙ ЯР.

У всякого свое лихо,
І в мене те лихо;
Хоть не свое, позичене,
А все таки лихо.
Но що-б, бач ся, те згадувать,
Що давно минуло?
Будить Бог-знає колишнє?
Добре, що заснуло!...

Хоть і яр той! Вже до його
І стежки малої
Не осталось, і здаєть ся,
Що ніхто й ногою
Не ступив там, — а згадаєш,
То була й дорога
З монастиря Мотриного
До яру страшного.
В яру колись гайдамаки
Табором стояли,
Лагодили самопали,
Ратища стругали.
У яр тоді сходили ся,
Мов із хреста зняті,
Батько з сином і брат з братом,
Одностайне стати
На ворога лукавого,
На лютого Ляха.

Деж ти дів ся, в яр глибокий
Протоптаний шляху?
Чи сам заріс темним лісом?
Чи то загатили
Нові кати, щоб до тебе
Люде не ходили
На пораду: що ім діять
З добрими панами,
Людоїдами лихими,
Новими Ляхами?
Не гатіте! бо над яром
Залізняк витає,
І на Умань позирає,
Гонту виглядає.
Не ховайте, не топчіте
Святого закона!
Не зовіте преподобним

Лютого Нерона!
Не славте са царевою
Съятою війною,
Бо ви й самі не знаєте,
Що царики коять!
А кричите, що несете
І душу і шкуру
За отечество! Єй Богу,
Овеча натура!
Дурний шию підставляє
І не знає, за що,
Та ще й Гонту зневажає,
Ледаче ледащо:
„Гайдамаки — не воини,
Разбойники, воры,
Пятно въ нашей исторіи!...”
Брешеш, людоморе!
За съятую правду, волю
Розбійник не стане;
Не розкує закований
У ваші кайдани
Народ темний; не заріже
Лукавого сина;
Не розібє живе серце
За свою Вкраїну!
Ви — розбійники неситі,
Голодні ворони!
По якому правдивому,
Съятуому закону
І землею, всім даною,
І сердечним людом
Торгуєте? Стережіть ся-ж,
Бо лихо вам буде,
Тяжке лихо! Дуріть дітей
І брата сліпого,

Дуріть себе, чужих людей,
Та не дуріть Бога!
Бо в день радости над вами
Розпадеть ся кара,
І повіс новий огонь
З холодного яра!

Вюнища, 17. XII, 1845.

Тарас Шевченко.

С Е Л О.

Село! І серце відпочине.
Село на нашій Україні
Неначе писанка. Село
Зеленим гаєм поросло.
Цвітуть сади, біліють хати,
А на горі стоять палати
Неначе диво. А кругом
Широколистії тополі,
А там і ліс, і ліс і поле,
І сині гори за Дніпром —
Сам Бог витає над селом!

Т. Шевченко.

УКРАЇНСЬКЕ СЕЛО.

Ліси дрімучі, тихі, сумовиті,
Ставок з водою ясною як скло.
Хати курні соломою покриті —
То рідний край і ріднеє село.
Збіжа кругом: синє блават в житї,
А панський лан, як море то одно;
Голодний хлоп, в старій подертій сви-
[тї —
То рідний край і ріднеє село.
А там і церков. Хрест на нїй підтятій
До неба зняв блискучі рамена.
Довкола церкви в неділю і в съято
Гурток людий, немов сїмѧ одна,
Сердечно Богу дякує за всьо —
То рідний край, то ріднеє село.

Богдан Лепкий.

„ЗАПОВІТ” ШЕВЧЕНКА В ЧУЖИХ МОВАХ.

Подаємо ось-тут два переклади „Заповіта” Тараса Шевченка на англійську мову (переклад пані Войніч і п. Селвера) та один на німецьку мову (переклад д-ра Івана Франка).

„Заповіт” Шевченка знаний добре серед Українців; богато знає його на память і знає співати. Хто-ж знає також англійську або німецьку мову, буде цікавити ся як славний Тарасів „Заповіт” виглядає в тих мовах.

Tarass Shevchenko.

ZAPOVIT.

(THE LAST WILL.)

Dig my grave and raise my barrow
By the Dnieper-side,
In Ukraine, my own land,
A fair land and wide.

I will lie and watch the cornfields,
Listen through the years
To the river voices roaring,
Roaring in my ears.

„Bury me, be done with me;
Rise and break your chain,
Water your new liberty
With blood for rain.

Then in the mighty family
Of all men free
Maybe sometimes, very softly,
You will think of me”.

(Translated by E. L. Voynich.)

Tarass Shevchenko.

ZAPOVIT.

(LEGACY.)

When I'm dead, then let me slumber
Underneath a mound,
Mid the rolling steppe, with precious
Ukraine earth around;
That the mighty girth of acres,
Dnieper's craggy shores
I may gaze on, and may hearken
How the blusterer roars.

When it bears away from Ukraine
To the azure sea,
Foeman's blood—then I'll depart from
Mountain-side and lea:
These unheeding, I'll be speeding
Even unto God,
There to pray. But till that happen
I'll know naught of God.
Grant me burial, then uprising
Shatter every gyve;
Drench with evil blood of foeman,
Freedom, that it thrive.
And my name in your great kindred,
Kindred free and new,
Ye shall cherish, lest it perish—
Speak me fair and true.

(Translated by P. Selver.)

Tarass Schevtschenko.

DAS VERMAECHTNIS. (ЗАПОВІДЬ).

Wenn ich sterbe, so bestattet
Mich auf eines Kurhans Zinne,
Mitten in der breiten Steppe
Der geliebten Ukraine.

Dass ich grenzenlose Felder
Und den Dniepr und seine Schnellen
Sehen kann und hören möge
Das Gebraus der grossen Wellen.

Wenn sie von der Ukraine
Schwimmen fort ins Meer und schleppen
Feindesblut und Feindesleichen,
Dann verlass' ich Berg' und Steppen,
Schwinge bis zum Gott empor mich
Von dem Sturme hingerissen,
Um zu betten. Doch bis dahin
Will von keinem Gott ich wissen!

Ja, begrabt mich, und erhebt euch,
Und zersprenget eure Ketten,
Und mit bösem Feindesblute
Möge sich die Freiheit röten.

Und am Tag, der euch die Freiheit
Und Verbrüderung wird schenken,
Möget ihr mit einem guten
Stillen Worte mein gedenken.

(Uebertragen von Ivan Franko.)

ДРУКАРНЯ СВОБОДИ

виконує старанно і дешево
всякі роботи, входячі в обсяг друкарства
як:

- Тікети на пінніки,
- Балі,
- Вигравки і представлення,
- Запрошення весільні,
- Папери листові,
- Коверти для братств і поодиноких
людей,
- Книги парафіяльні і братські,
- Статути,
- Всякі книжки і т. п.

Замовленя належить висилати на адресу:

„С В О В О Д А”
83 Grand Street, Jersey City, N. J.

